

Joanna OBRĘBSKA¹

NIEPODLEGŁOŚCIOWA MYŚL POLITYCZNA W OKRESIE POPRZEDZAJĄCYM TRANSFORMACJĘ USTROJOWĄ W POLSCE NA PODSTAWIE DOKUMENTÓW PROGRAMOWYCH POLSKIEJ PARTII NIEPODLEGŁOŚCIOWEJ

Polska Partia Niepodległościowa powstała w 1985 r. i była ugrupowaniem, które przez szerzenie pism i broszur wydawanych w drugim obiegu promowało politykę antysowiecką, antykomunistyczną, uważając PZPR, które ówczesnie sprawowało rządy za władzę nielegalną. Partia PPN w treściach programowych nawiązywała do treści wywodzących się z nauki społecznej Kościoła katolickiego, a także szczególnie podkreślała chęć współpracy z innymi narodami w walce o odzyskanie niepodległości. W warstwie ideowej program partii miał powielać programy demokratycznej prawicy na Zachodzie. Obserwując rosnący kryzys w Polsce, PPN uważała za konieczne prowadzenie takiej polityki społecznej i gospodarczej, aby zapewnić dobrobyt wszystkim obywatelom, a zwłaszcza zadbać o potrzeby rodzin. Życie kulturalne, oświata i wychowanie powinny kształtować poczucie narodowej tożsamości i umacniać świadomość narodową. Według PPN obalenie komunizmu w Polsce nie musi odbywać się pokojowo, proponowali w zamian „opór czynny”, co w efekcie mogłoby doprowadzić nawet do wybuchu powstania zbrojnego. Partia ta była partią bezkompromisową, nieuznającą żadnych umów z komunistami, w przeciwieństwie do Solidarności związanej z Lechem Wałęsą. W związku z tym PPN nie brała udziału w obradach Okrągłego Stołu, traktując je jako „zdradę” oraz bojkotowała wybory kontraktowe w czerwcu 1989 r. Celem artykułu jest przedstawienie myśli politycznej PPN na podstawie wybranych dokumentów programowych opublikowanych w okresie PRL.

Słowa kluczowe: opozycja, stan wojenny, prawica, socjalizm, ugoda z komunistami, Nurt Niepodległościowy, Polska Partia Niepodległościowa, Konfederacja Polski Niepodległej, Solidarność, Kościół katolicki

1. WPROWADZENIE

W okresie poprzedzającym transformację ustrojową w Polsce można było zaobserwować okres wzmożonej aktywności środowisk opozycyjnych. Jeszcze przed powstaniem wolnych związków zawodowych w lutym 1977 r. wyodrębnił się Nurt Niepodległościowy dążący do wyzwolenia Polski spod władzy PZPR². W

---

¹Dr Joanna Obrębska, Instytut Nauk Politycznych, Uniwersytet Warmińsko Mazurski, Olsztyn, ul. Ks. F Szrajbiera 11, 10-007 Olsztyn, tel.: (89) 524 63 18, e-mail: joanna.obrebska@uwm.edu.pl, joanli@poczta.onet.pl

² W skład kierownictwa Nurtu Niepodległościowego zwanego „Rombem” wchodził: Leszek Moczulski, Andrzej Czuma, Marian Gołębiowski, Adam Wojciechowski i Romuald Szeremietiew.

deklaracji programowej *U progu* nawoływano do wyrwania spod jarzma radzieckiego imperium³. Wzywano do odzyskania prawdziwej niepodległości, ustanowienia i należytego zorganizowania Trzeciej Rzeczypospolitej. Liczono przede wszystkim na wzbudzenie na nowo woli walki o odzyskanie niepodległości. Służyć temu miały: rozprowadzanie wydawnictw podziemnych, zwanych wydawnictwami drugiego obiegu, obchody świąt narodowych i akcje protestacyjne⁴. W marcu 1977 r. Polska Ludowa ratyfikowała Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka ONZ, co dawało szansę jawnej działalności opozycji. Dlatego kierownictwo Nurtu Niepodległościowego założyło Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela, a 1 września 1979 r. została założona pierwsza partia o charakterze antykomunistycznym - Konfederacja Polski Niepodległej (KPN). Nazwa partii związana była z tym, że w historii polskiego narodu w chwilach trudnych w obronie praw i w obronie ojczyzny zawiązywano konfederację⁵. W Deklaracji Ideowej KPN głoszone postulaty walki o wolną, niepodległą i suwerenną Polskę. W broszurze zatytułowanej *Rewolucja bez rewolucji* Moczulski pisał o możliwości przeprowadzenia zmian w kraju metodą „konstruktywnej rewolucji”, bez rozlewu krwi, metodą strajku generalnego i samoorganizacji. Uważał też, że ingerencja sowiecka jest mało prawdopodobna. Moczulski lubił posługiwać się wojennym językiem, ale wybierał działania pokojowe. Propaganda wmawiała ludziom jednak, że KPN to rodzaj grupy terrorystycznej. W latach 1981-1984 podczas pobytu w więzieniu przywódców partii rozpoczął się widoczny konflikt, który zaowocował podziałem wewnątrzpartyjnym⁶. W 1984 r. ogłoszono amnestię dla więźniów politycznych, w wyniku której doszło do rozłamu wkrótce po uwolnieniu Moczulskiego i Szeremietiewa. Dokładnie 9 grudnia 1984 r. na zebraniu Rady Politycznej KPN w Warszawie na podstawie oświadczenia woli wystąpili ze struktur Konfederacji członkowie grup skonfederowanych oraz główni przedstawiciele kierownictwa KPN⁷. Szeremietiew chciał zorganizować własną partię polityczną, która ideologicznie i doktrynalnie przypominałaby ugrupowania prawicowe na Zachodzie.

2. DEKLARACJA PROGRAMOWA POLSKIEJ PARTII NIEPODLEGŁOŚCIOWEJ

W rocznicę wybuchu Powstania Styczniowego 22 stycznia 1985 r. powstała nowa partia polityczna - Polska Partia Niepodległościowa (PPN)⁸. Podstawowym dokumentem programowym ogłoszonym i przyjętym w dniu utworzenia partii była *Deklaracja*

R. Szeremietiew, O zanikach pamięci, <http://www.polishclub.org/2011/07/15/romuald-szeremietiew-o-zanikach-pamieci/> (dostęp 15.09.2014).

³R. Wapiński, *Historia polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku*, Stella Maris, Gdańsk 1997, s. 293.

⁴*Ibidem*, s. 293.

⁵R. Szeremietiew, *Na prawo marsz*, PRINT, Warszawa 1993, s. 49.

⁶*Ibidem*, s. 95-96.

⁷ Z KPN na podstawie oświadczenia 9 grudnia 1984 r. wystąpili członkowie grup skonfederowanych: Związku Narodowego Katolików, Dolnośląskiej Grupy Ludowej oraz Podlaskiej Grupy Ludowo Narodowej. Ponadto zostało dołączone oświadczenie, w którym Zygmunt Goławski, Tadeusz Jandziszak, Tadeusz Stański oraz Romuald Szeremietiew informowali, że „od dnia 9 grudnia 1984 r. nie należy łączyć ich nazwisk z działalnością Pana Leszka Moczulskiego”. Aneks, [w:] R. Szeremietiew, *op. cit.*, s. 309.

⁸Akt założenia Polskiej Partii Niepodległościowej, [w:] *Polska Niepodległa. Pismo PPN*, „Polska Partia Niepodległościowa, Wydawnictwo PPN” 1985/1, s. 1.

Programowa PPN opublikowana w broszurze „Polska Niepodległa. Pismo PPN”. Program partii zawierał pewne podstawowe postulaty i jednocześnie zaznaczał kierunek działalności jej kierownictwa. Jako punkt pierwszy został wymieniony postulat o odrzuceniu kierowniczej roli PZPR, żądano w zamian wolnych demokratycznych wyborów. Uważano, że całe społeczeństwo jest przeciwne obecnej władzy, a opozycja jest głosem całego narodu pragnącego wolności i niezależności. A zatem opozycja w PRL nie jest opozycją, jaka występuje na Zachodzie, ponieważ zazwyczaj w państwach demokratycznych opozycja jest głosem mniejszości. W Polsce opozycja ma funkcję reprezentatywną wobec całego społeczeństwa⁹. Ponadto PPN jako jedyna partia w NN podkreślała swój chrześcijański charakter. Deklarując chęć ścisłej współpracy z Kościołem katolickim, zauważali rolę tej instytucji w życiu państwa i całego narodu, zwłaszcza rolę społecznej nauki Kościoła. Obserwując rosnący kryzys w kraju PPN, uważała za konieczne prowadzenie takiej polityki społecznej i gospodarczej, aby zapewnić dobrobyt wszystkim obywatelom, szczególnie rodzinom. Jednocześnie stopień dobrobytu jednostki powinien zależeć od stopnia jej aktywności. Życie kulturalne, oświata i wychowanie powinny kształtować poczucie narodowej tożsamości i umacniać świadomość narodową. „Polacy powinni być otwarci na rzeczywisty postęp i rozwój, który gwarantuje wejście w polskie jutro bez zrywania z narodowym wczoraj”¹⁰. Statut Partii określał jej obszar i zakres działań, godło, cele, strukturę partii oraz organizację terenową. Za godło PPN przyjęła „orła białego w koronie z krzyżem”. Orzeł biały w koronie miał symbolizować wolną Rzeczpospolitą, natomiast symbol krzyża podkreślał moralność chrześcijańską z jaką członkowie partii łączyli walkę polityczną. W statucie partii jako nadrzędny cel wymieniono odzyskanie niepodległości przez Polskę. Statut określał także zasady przyjmowania nowych członków, które miały za zadanie utajnienie nazwisk i adresów¹¹. Szeremietiew sam posługiwał się pseudonimem Witold Skidel. Wszystkie artykuły publikowane w wydawnictwach drugiego obiegu były podpisywane Skidel, a nawet tak zostało podpisane porozumienie z Kornelem Morawieckim z Solidarności Walczącej. Szeremietiew wspominał, że jawność funkcjonowania KPN była przyczyną ciągłego narażania jej członków na represje ze strony Służby Bezpieczeństwa, co w efekcie uniemożliwiało jakąkolwiek aktywność. W broszurze z 1987 r. *Powstań Polsko! Zarys myśli programowej Nowej Prawicy Polskiej* PPN przyznała, że jawne działania opozycyjne jeszcze przed rokiem 1980 mogły przynieść pewne rezultaty i ukształtować w społeczeństwie odpowiednie postawy wobec panującego reżimu (czyli okres powołania NN, jawne działanie ROPCiO oraz powstanie KPN). Także w sierpniu w 1980 r. wraz z powstaniem Solidarności jeszcze mocniej wzrosło przekonanie o możliwości jawnej i legalnej działalności opozycji w warunkach PRL. Jednak sytuacja z okresu stanu wojennego, represje i skazywanie na więzienie, zapewne uświadomiły już wszystkim konieczność działań niejawnych¹². Dlatego też PPN chciała zorganizować tajną działalność, budować i rozwijać struktury potrzebne do walki, aby w wypadku „następnego starcia z komunistami” nie być osłabionym przez

⁹W. Skidel [R. Szeremietiew], *Opozycja mylące pojęcie*, [w:] *Powstań Polsko! Zarys myśli programowej Nowej Prawicy Polskiej*, Wydawnictwo im. Jerzego Łojka, Warszawa 1987, s.4-6.

¹⁰*Deklaracja Programowa Polskiej Partii Niepodległościowej*, [w:] *Polska Niepodległa Pismo PPN*, „Polska Partia Niepodległościowa, Wydawnictwo PPN” 1985/1, s.1-2.

¹¹R. Szeremietiew, *Na prawo marsz*, s.101.

¹²W. Skidel [R. Szeremietiew], *Opozycja mylące pojęcie*, [w:] *Powstań Polsko! Zarys myśli...*, s.5.

Służbę Bezpieczeństwa. Rada Naczelną PPN uznała, że „minął czas jawnej działalności politycznej”. Działalność utajniona, jak pokazywał przykład KPN, mogła mieć większe szanse niż legalna. Konieczność tajnego działania wynikała także z tego, że w ówczesnej sytuacji w kraju każda działalność antykomunistyczna była zwalczana i traktowana jako wroga¹³. W efekcie działań konspiracyjnych organizacji Szeremietiewa nawet w aktach operacyjnych SB niewiele można było znaleźć na temat PPN. W aktach SB Sprawa Operacyjnego Rozpracowywania środowiska niepodległościowego miała kryptonim „Hydra”¹⁴. Główne informacje na temat PPN pochodziły ze spotkań kierownictwa partii w znacznie szerszym gronie osób. Służby bezpieczeństwa niewiele wiedziały o szczegółach działalności tej organizacji, w przeciwieństwie do działalności całego NN czy Konfederacji Leszka Moczulskiego¹⁵.

3. POLSKA PARTIA NIEPODLEGŁOŚCIOWA JAKO UGRUPOWANIE RADYKALNE

W materiałach opublikowanych przez PPN można znaleźć podział organizacji i ugrupowań opozycyjnych na trzy obozy: lojalistów, reformistów i radykałów¹⁶. Lojaliści, jak sama nazwa wskazuje, w oczach członków PPN to osoby lojalne wobec systemu. W zamian za taką postawę władza miała pozwolić im na pewne formy niezależności. Była to „postawa kompromisu patriotyzmu z władzą komunistyczną”. Lojalistów reprezentowały osoby związane z Solidarnością i otoczeniem Wałęsy. Przed 1981 r. reżim obiecywał tej części opozycji wprowadzenie demokracji w zamian za ich współpracę¹⁷. Po 13 grudnia 1981 r. wszyscy lojaliści zostali internowani, ale mimo to faktu nadal dążyli do dialogu z władzą. Drugą linię opozycji stanowili reformiści. Był to kierunek zakładający możliwość reformowania systemu socjalistycznego w kierunku demokracji. Do momentu wybuchu stanu wojennego reformiści byli tolerowani przez ustrój, podobnie jak Solidarność, z którą byli związani. Koncepty te trafiły między innymi do Komitetu Obrony Robotników – opozycji demokratycznej nazwanej przez Adama Michnika lewicą laicką. Najpełniej tę ideologię wyraził Jacek Kuroń w programie tworzenia „ruchów społecznych”. Zwolennikami tego programu byli głównie intelektualiści i inteligenci lewicowi, a także niektórzy działacze robotniczy, jak Zbigniew Bujak. Realizacją tych postanowień było powstanie ruchu Solidarności w 1980 r., utworzenie Niezależnego Związku Studentów i przekształcenie się wielu stowarzyszeń twórczych w autentyczne instytucje służące społeczeństwu¹⁸. Zwolennicy Kuronia chcieli przejąć tylko tę część władzy, która była związana z gospodarką, komunistom pozostawiając resort spraw wewnętrznych, resort spraw zagranicznych oraz wojsko. Słabość ich koncepcji jednak, według Szeremietiewa, polegała na tym, że z góry zrezygnowano z wpływu na aparat przymusu, który jest istotny w ustroju

¹³*Ibidem*, s.6.

¹⁴G. Wołk, *Polska Partia Niepodległościowa*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2009/12, s.111.

¹⁵*Ibidem*, s.111.

¹⁶W. Skidel [R. Szeremietiew], *Podziały polityczne*, [w:] *Powstań Polsko! Zarys myśli...*, s.8-9.

¹⁷ Szczytem tych manipulacji było spotkanie Jaruzelskiego z Glempem i Wałęsą. W szczerość reżimu uwierzył między innymi Ryszard Reiff, przewodniczący Stowarzyszenia Pax, który wystąpił z ofertą współzrądzów z PZPR.

¹⁸W. Skidel [R. Szeremietiew], *Podziały polityczne*, [w:] *Powstań Polsko! Zarys myśli...*, s.11.

demokratycznym. Reformiści, rezygnując zestrategicznych dla przyszłego niepodległego państwa resortów, tak naprawdę pozostawiliby władzę w rękach PZPR. Ostatnia grupa - radykałów, reprezentowała kierunek najbardziej bezkompromisowy. Ideologia, jaką wyznawali, była częściowo prawicowa i przeciwna socjalizmowi. Celem radykałów było przede wszystkim odzyskanie niepodległości i zbudowanie suwerennego państwa polskiego. Kierunek ten odbierany był jako awanturniczy i prowokacyjny. Jego hasła łatwiej trafiały do środowisk robotniczych niż inteligenckich. Początkowo reprezentował go KPN. Moczulski w *Rewolucja bez rewolucji* zapowiadał wybuch społecznego gniewu o charakterze rewolucyjnym. Sądził, że w trakcie eksplozji niezadowolenia społecznego będzie można zorganizować społeczeństwo w struktury niezależne od władz. Powstaną ugrupowania polityczne, które w trakcie kolejnych faz wytworzą alternatywny ośrodek władzy i z czasem obalą komunistyczną dyktaturę. Był to program „pełzającej rewolucji”. Moczulski był jednak przeciwny, aby najbardziej popularni członkowie jego partii wstępowali do Solidarności i walczyli tam o wpływy. Nie biorąc udziału w utarczkach między lojalistami i reformistami, KPN miała mieć zapewnioną lepszą pozycję w przyszłości poprzez zwiększony napływ członków do struktur Konfederacji. Wówczas będzie można przystąpić do programu „pełzającej rewolucji”¹⁹. Taktyka przygotowana przez KPN, zdaniem Szeremietiewa, całkowicie zawiodła. Co prawda członkowie napływali, ale nie zdołano ich zorganizować w odpowiednie struktury, gdyż kierownictwo Konfederacji zostało aresztowane. Główny konflikt między Szeremietiewem a Moczulskim opierał się między innymi na tym, że brak związków z Solidarnością, spowodował pozostawienie kierownictwa KPN w więzieniu aż do 1984 r. Ani lojaliści, ani reformiści nie zajmowali się sprawą uwolnienia przywódców Konfederacji. Szeremietiew wspomina także o braku pomocy materialnej dla ich rodzin i żon ze strony opozycji podczas ich internowania²⁰. Efekt aresztowania w 1981 r. Moczulskiego był taki, że KPN była finansowo i organizacyjnie nieprzygotowana do dalszych działań. Kierunek radykalny jednak przetrwał, ponieważ powstały nowe ugrupowania²¹. Nowym elementem w łonie kierunku radykalnego było niewątpliwie powołanie do życia Polskiej Partii Niepodległościowej. Stosunki radykałów z lewicą opozycyjną złożoną z lojalistów i reformistów nie były najlepsze. Lewica opozycyjna nie była zadowolona z działań prawicy, ponieważ kiedy powstał ROPCiO, wówczas lewica skupiona wokół KSS KOR oskarżyła założycieli Ruchu o rozbijanie opozycji. Konfederacja była również oskarżona przez opozycję o nacjonalizm, szowinizm, a nawet faszyzm. Taka postawa lewicy mogła wynikać z lęku przed prawicą. Lewica, zdaniem Szeremietiewa, spodziewała się odwetu ze strony doświadczonych radykałów. Zdaniem Szeremietiewa nawet środowiska robotników sprzyjały bardziej prawicowym ideologiom w nurcie niepodległościowym niż lewicy, ponieważ nie chcieli mieć nic wspólnego z „socjalizmem”²².

---

¹⁹*Ibidem*, s.13.

²⁰Zob. R. Szeremietiew, *Na prawo marsz*, s.75-76.

²¹Wśród ugrupowań radykalnych powstałych w tamtym okresie należy wymienić: Solidarność Walczącą, kierowaną przez ukrywającego się Kornela Morawieckiego, Liberalno-Demokratyczną Partię Niepodległość, Organizację „Wolność – Sprawiedliwość – Niepodległość”, Ruch Polityczny „Wyzwolenie”, Kongres Solidarności Narodu.

²²W. Skidel [R. Szeremietiew], *Lewica- Prawica*, [w:] *Powstań Polsko! Zarys myśli...*, s.15-17.

4. POLSKA PARTIA NIEPODLEGŁOŚCIOWA JAKO NOWA PRAWICA

Powołanie Polskiej Partii Niepodległościowej miało na celu odcięcie się od niektórych tendencji obecnych w Konfederacji Polski Niepodległej. Szeremietiew podawał jako jeden z powodów opuszczenia KPN przede wszystkim żądanie zmiany politycznej KPN na wyraźnie kierunek prawicowy. Zdaniem Szeremietiewa KPN próbowała łączyć opcje polityczne od lewicy socjalistycznej do narodowej demokracji... „Zakładając PPN kierowaliśmy się przekonaniem, że nadszedł czas na sformułowanie siły politycznej dążącej do niepodległości, ale także wskazującej, jaka ma być wolna Polska, siły politycznej mieszczącej się w powszechnym nurcie nowoczesnej i demokratycznej prawicy”²³. Szeremietiew sam siebie nazywał prawicą, a Moczulskiego lewicą KPN. Dlatego też chciał, aby kierunek KPN był zbliżony do demokratycznej prawicy na Zachodzie. Sposób kierowania KPN również nie był aprobowany przez Szeremietiewa, który chciał odejść od „piłsudczykowski” tendencji autorytarnych” obecnych w wodzowskim kierowaniu Konfederacją przez Leszka Moczulskiego. Szeremietiew uważał swoją partię za narodową, ale nie postrzegał jej jako partii nacjonalistycznej²⁴. Zdaniem Szeremietiewa polska polityka zagraniczna oparta na sojuszach akceptowanych przez społeczeństwo powinna łączyć różne narody we wspólną walce przeciwko ZSRR. Na tle innych ugrupowań opozycyjnych PPN szczególnie podkreślała chęć współpracy z innymi narodami²⁵, nawet z tymi, z którymi w przeszłości Polacy żyli w nieprzyjaźni - z Niemcami i z Rosjanami²⁶. Wspominając przeszłość i uznając fakt, że Rzeczpospolita była państwem wielonarodowym, podkreślał chęć współpracy i solidarności z: Białorusinami, Ukraińcami, Litwinami, Estończykami, Łotyszami, a szczególnie z Czechami, Słowakami, Węgrami i Rumunami²⁷. Uważał, że współpraca z innymi narodami bloku wschodniego może zapewnić zwycięstwo w walce o niepodległość. Szeremietiew jako inny powód swojego wystąpienia z KPN podał sposób przyjmowania nowych członków. Postulował za utajnieniem nowo przyjmowanych członków i organizowaniem od nowa struktur KPN rozbitych w wyniku stanu wojennego. Kolejnym powodem rozłamu w kierownictwie KPN było zaangażowanie się żony Leszka Moczulskiego w działalność KPN²⁸. To, co wyróżniało Polską Partię Niepodległościową w środowisku niepodległościowym, to także jej silne związki z Kościołem katolickim. Rada Naczelna PPN spostrzegała ogromną przepaść między dotychczasową religią wyznawaną przez Polaków a „doktryną bezbożności” siłą narzucaną przez komunistów. W warunkach PRL Kościół był organizacją zwalczaną i

²³W. Skidel [R. Szeremietiew], *Podziały polityczne*, [w:] *Powstań Polsko! Zarys myśli...*, s.14.

²⁴Zob. W. Skidel [R. Szeremietiew], *Nowa Prawica – kilka uściśleń*, [w:] *Powstań Polsko! Zarys myśli...*, s.20.

²⁵ Podobne stanowisko przyjęła Solidarność Walcząca, która do walki z komunizmem szukała sojuszu z uciemiężonymi krajami Europy Wschodniej. Zob. J. Szarek, *Spory wokół ugody z komunistami w końcu lat 80-tych XX wieku*, [w:] *Temat polemiki: Polska. Najważniejsze polskie spory ideowo-polityczne*, red. J. Kłoczowski, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2012, s.354.

²⁶ Szeremietiew wielokrotnie wspominał, że pragnął nawiązać współpracę z narodem rosyjskim i nie było w tym żadnej sprzeczności, ponieważ jego program nie był antyrosyjski tylko antyradziecki.

²⁷W. Skidel [R. Szeremietiew], *Nowa Prawica – kilka uściśleń*, [w:] *Powstań Polsko! Zarys myśli...*, s.20.

²⁸R. Szeremietiew, *Na prawo marsz*, s.95.

prześladowaną. Władza dążyła do pozbawienia tej instytucji wszystkich środków, które mogłyby zapewnić jej większy wpływ na życie społeczne. Kościołowi odbierano stowarzyszenia, szkoły, instytucje, działalność charytatywną, kulturalną oraz wychowawczą. Utworzony Urząd ds. Wyznań miał dodatkowo uzależnić Kościół w swojej działalności od państwa. Takie permanentne niszczenie tej instytucji w Polsce przez propagandę miało przynieść określone skutki: odebrać Kościołowi jego wyznawców, a przez to zapewnić wzrost laicyzacji w życiu społecznym i kulturalnym²⁹. Szeremietiew podkreślał swoją postawę bycia chrześcijaninem także w wywiadach, w których zarzucano mu bezkompromisową postawę pełną nienawiści. Bronił wówczas swoich poglądów, wskazując, że będąc człowiekiem wierzącym, nie może czuć nienawiści do innych. On jedynie stanowczo zgadzał się na oczywistą niesprawiedliwość, do której by doszło w wypadku ugody z komunistami. Poglądy na sprawy gospodarcze najbardziej jednak podzieliły Moczułskiego i Szeremietiewa. W deklaracji programowej KPN głoszone poglądy lewicowe, zakładając socjalistyczną wersję równego współuczestnictwa wszystkich obywateli w zarządzaniu gospodarką narodową oraz uznawano interwencjonizm państwowy. Szeremietiew natomiast opowiadał się za gospodarką kapitalistyczną. „Nie ma lepszego organizowania życia gospodarczego jak wolny rynek i zdrowa konkurencja przedsiębiorstw”³⁰. Zdaniem Szeremietiewa demokracja powinna zapewnić nie tylko wolność myśli, słowa, religii i przekonań, ale i nade wszystko musi zagwarantować swobodę działań w sferze ekonomii. Obywatel powinien mieć możliwość stworzenia własnej niezależności materialnej. Zabezpieczenie środków do życia stanowi istotną gwarancję dla niezależności przekonań. Zdaniem Szeremietiewa socjalizm był ideologią sugerującą łatwiznę. „Obiecuje wyznawcom poprawę losu niejako bez wysiłku – dostaniesz, co ci się słusznie należy”. Prawica, zdaniem Szeremietiewa, pozwalała ludziom, jeżeli tylko nikt im nie przeszkadzał, zbudować swoją pomyślność. Lewica zaś widziała w ludziach nieudaczników, którym trzeba pomagać, dawać prawa i dobra materialne. Jednak żeby dać jednemu, należy odebrać innemu. Taki mechanizm przyczynił się do budowy biurokracji, a nawet aparatu terroru w komunizmie³¹. Działacze PPN opowiadali się za prawicowymi rozwiązaniami w sferze ekonomicznej w przeciwieństwie do działaczy KPN, którzy nawet po odzyskaniu niepodległości przez Polskę planowali kontynuować rozwiązania lewicowe. Szeremietiew, zakładając nową partię, chciał realizować wizję wolnej, demokratycznej Polski opartej na wartościach chrześcijańskich i kapitalizmie.

5. IDEA ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI

Jako nadrzędny cel polityczny PPN przyjęła program odzyskania niepodległości. „Nasz przeciwnik sądzi, iż nie mamy programu. Kiedy mówimy o niepodległości słyszymy, że to nie jest program. [...] Jednak nie może być innego programu niż niepodległość”. Członkowie PPN uważali, że wprowadzenie stanu wojennego i zamykanie w więzieniach przedstawicieli opozycji, nawet tych, którzy dążyli do ugody z komunistami, przyczyniło się do wzrostu zachowań dążących do obalenia istniejącego

²⁹W. Skidel [R. Szeremietiew], *Kościół Katolicki i społeczeństwo*, [w:] *Powstań Polsko! Zarys myśli...*, s.29.

³⁰*Ibidem*, s.56-57.

³¹R. Szeremietiew, *Na prawo marsz*, s.102.

reżimu. „[...] nawet zwolennik budowania demokracji w warunkach PRL Jacek Kuroń wzywał Polaków do powstania”. Członkowie PPN opisywali w swojej Deklaracji Programowej kryzys, jakim nękany był cały kraj. Był to kryzys zarówno w życiu społecznym, jak i gospodarczym. Jednak kluczowym problemem narodu polskiego była całkowita kontrola we wszystkich sferach życia. Władza komunistyczna, ich zdaniem, utraciła częściowo kontrolę nad wsią oraz w Kościele katolickim, gdzie zarówno duchowieństwo jak i wierni pozostali niezależni. Aby naprawić ówczesną sytuację społeczną i gospodarczą, PPN uważała, że należy zacząć od niepodległego państwa, a dopiero potem rozpocząć wychodzenie z kryzysu. Poglądem tym różnili się od środowisk dążących do ugody z komunistami, którzy jako problem nadrzędny widzieli pogłębiający się kryzys ekonomiczny w kraju, a nie sprawę odzyskania niepodległości. Odrzucano zatem możliwość ugody z władzami komunistycznymi, wskazywano natomiast na kryzys struktur państwa i możliwość wybuchu społecznego niezadowolenia. Uważano, że przewidywany strajk generalny należy przekształcić w działania zmierzające do odzyskania niepodległości. Przedstawiano wizję przyszłej Europy oraz wejście Polski do zjednoczonej Europy i członkostwo w NATO³². Partia PPN głosiła program walki o wolną i suwerenną Polskę, a walka ta mogła ich zdaniem przybrać dowolną postać. „Walczyć należy na wiele sposobów. Każda inicjatywa, każda gazeta i książka, każda forma oporu jest walką o niepodległość”³³. Polska Partia Niepodległościowa prowadziła niezależną działalność wydawniczą, powołując Wydawnictwo im. Jerzego Łojka.

6. REWOLUCJA CZY POWSTANIE

Szeremietiew był współautorem opracowania programu KPN *Rewolucja bez rewolucji*³⁴. „Zamierzaliśmy obalić system komunistyczny przy pomocy powstania. Wyjaśniam, że to wcale nie musiało być powstanie zbrojne. Przez powstanie rozumieliśmy jednorazowe, stanowcze przekreślenie stanu niewoli. Mówiąc językiem dziś zrozumiałym chodziło nam o przełom”³⁵. Na ogół PPN była utożsamiana z grupą dążącą do obalenia reżimu nawet na drodze walki zbrojnej. W programie KPN woła podjęcia walki zbrojnej nie była akcentowana tak jak w programie PPN. Rewolucja według działaczy PPN była kojarzona z rewolucją bolszewicką, z okrucieństwem i barbarzyństwem. Rewolucję Szeremietiew definiował jako proces ogromnych zmian zachodzących wewnątrz społeczeństwa, którego nie dotyczył problem braku niepodległości. Według niektórych środowisk rewolucja wybucha w wypadku walki klasowej, gdy jedna grupa osób - klasa uciskana - chce odsunąć od władzy inną grupę - klasę uciskającą. Taka rewolucja mogłaby zburzyć istniejący porządek prawny oraz obalić ustrój państwa. Jednak, zdaniem Szeremietiewa, w kraju pozbawionym niepodległości nie

³²W Domagalski, *Polska Partia Niepodległościowa, encyklopedia-solidarnosci.pl*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=T00868_Polska_Partia_Niepodleg%C5%82o%C5%9Bciowa (dostęp 20.12.2015).

³³ Małachowski, *Niepodległość – jedyny program*, [w:] *Polska Niepodległa Pismo PPN*, „Polska Partia Niepodległościowa, Wydawnictwo PPN” 1985/1, s. 6 - 7.

³⁴Szeremietiew przypominał, że tytuł *Rewolucja bez rewolucji* był odwołaniem się do słów Józefa Piłsudskiego z maja 1926 r.: „Zrobiłem rewolucję bez konsekwencji rewolucyjnych”. R. Szeremietiew, *Na prawo marsz*, s. 101.

³⁵*Ibidem*, s. 103.

należy mówić o rewolucji, a o powstaniu, którego celem jest usunięcie obcego panowania³⁶. „Rewolucja to proces trwający wewnątrz społeczeństwa.[...] W Polsce natomiast toczy się walka o niepodległość, gdzie z jednej strony mamy solidarne społeczeństwo, a z drugiej strony aparat złożony z kolaborantów obcego mocarstwa. Ucisk i niesprawiedliwość [...] zostały narzucone z zewnątrz.[...] Polsce nie jest potrzebna rewolucja, w której Polacy skoczą sobie do gardeł, ale likwidacja obcych rządów”. Historia Polski wskazywała wielokrotnie, że Polacy byli narodem skłonny stanąć do powstania w obronie swojej niepodległości. A sytuacja w kraju i „polityka obecnego reżimu zmusza nas do pójścia w podobnym kierunku - do wybuchu powstania”³⁷. Rewolucja mogła też zakładać walkę zbrojną Polaka przeciwko Polakowi. A do walki bratobójczej Szeremietiew nie chciał dopuścić. Stan wojenny wprowadzony przez komunistów miał rzekomo uchronić pokojowo nastawioną opozycję od wojny domowej i rozlewu krwi. W rzeczywistości stan wojenny służył jedynie utrzymaniu dotychczasowej dyktatury. To KPN była oskarżona o prowokowanie rewolucji, gdy tymczasem była nastawiona pokojowo. Z kolei PPN była nazywana ugrupowaniem skrajnym, dążącym do wywołania wojny domowej, podczas gdy stosowanie metod siłowych uważała za ostateczność. Rada Naczelna PPN popierała sytuację, do jakiej doszło podczas stanu wojennego, kiedy to naród nie podjął walki zbrojnej. Uważali, że Polacy w czasie stanu wojennego czołgom i pałkom przeciwstawili siłę ducha i idei. Takie wypowiedzi na pewno zmieniają obraz PPN, która była przedstawiana przez propagandę jako grupę podżegającą do walki. Natomiast Szeremietiew odpowiednio argumentował chęć zorganizowania powstania. Przede wszystkim obserwował nastroje wśród społeczeństwa, a także wśród działaczy opozycji. Wszystko wskazywało na to, że społeczeństwo ma już dość pokojowych metod walki z ZOMO i SB polegających na „nastawieniu pleców pod pałki”. Uważał także, że w Polsce jest wystarczająco liczna grupa osób uzbrojonych, która powinna stanąć po stronie społeczeństwa. Było wielu oficerów i podoficerów w rezerwie, którzy mieli kwalifikacje na dowódców. Strajk generalny połączony z przejmowaniem władzy w terenie powinien częściowo sparaliżować PZPR. Powstanie, traktowane jako jeden nagły zryw, w którym można osiągnąć wszystko, najlepiej odpowiadało polskiemu charakterowi narodowemu. „Polacy zawsze byli mistrzami improwizacji. Działali zrywami, w których ogromne znaczenie odgrywały stany emocjonalne. Nie potrafili na ogół w większej liczbie działać długofalowo i cierpliwie czekać. [...] Tam gdzie występowała szybkość i brawura Polacy byli niezastąpieni”³⁸. Na zarzut, że Polacy mają słomiany zapał, który szybko się zapala i szybko gaśnie, odpowiadał, że na to, jacy jesteśmy, czyli na rzeczywistość, trudno się obrażać. Zarzuty kierowane pod adresem Szeremietiewa, że jego propozycja walki była nierealna, starał się odeprzeć, przypominając historie wszystkich zrywów, powstań, jakie wybuchły za przyczyną Polaków. Planowanie powstania i przygotowywanie uzbrojonych ludzi gotowych do podjęcia walki miało jeden decydujący cel. Władza miała czuć respekt wobec strajkujących i nie czuć się bezkarna. Dotychczasowe strajki polegały na „stawianiu oporu biernego”, czyli „przerwaniu pracy i odejściu z zakładu w razie wkroczenia milicji”. Postawa taka gwarantowała władzy poczucie bezpieczeństwa. Nawet deklaracje ze strony

³⁶*Ibidem*, s.104.

³⁷W. Skidel [R. Szeremietiew], *Rewolucja czy powstanie*, [w:] *Powstań Polsko! Zarys myśli...*, s.68.

³⁸*Ibidem*, s.69.

strajkujących o stosowaniu pokojowych metod w żaden sposób nie wpłynęły na postępowanie władzy nadal stosującej środki przymusu. Przygotowania do ewentualnego powstania miałyby „wyrównać szanse w sytuacji kolejnej konfrontacji”³⁹. W związku z tym, że nigdy nie doszło do strajku generalnego, nie wiadomo, jakie szanse miałyby powstanie, które by wybuchło. Wielu historyków, analizując szanse na powodzenie takiego powstania, stwierdziłoby zapewne, że mogłoby zostać szybko obalone i prowadzić jedynie do niepotrzebnego rozlewu krwi. Jednak Szeremietiew traktował podjęcie walki jedynie jako ostateczność, na wypadek gdyby zawiodły inne środki pozbawienia PZPR władzy. Nie chciał bowiem, aby opozycja deklarowała wyłącznie metody pokojowe, które w ostatecznej rozgrywce mogłyby nie zapewnić zwycięstwa. Obawy Polaków związane z koniecznością poniesienia ofiar Szeremietiew odpierał, argumentując, że system totalitarny, w jakim żyjemy, i tak niesie ze sobą ofiary, przykładem może być zabójstwo ks. Jerzego Popiełuszki. Odwoływał się także do wiary katolickiej, sugerując, że żaden chrześcijanin nie powinien być tchórzem. Kodeks moralności politycznej Kościoła katolickiego również nie zabraniał podjęcia walki zbrojnej, jeżeli walka nie byłaby celem samym w sobie, tylko w obronie praw bożych i ludzkich⁴⁰.

7. ZAKOŃCZENIE

Myśl polityczna zawarta w materiałach programowych Polskiej Partii Niepodległościowej wskazuje na specyfikę tego ugrupowania, które chęć walki politycznej łączyło z moralnością chrześcijańską. Bezkompromisowa postawa i wierność ideologii niepodległościowej przyczyniły się do odmowy wzięcia udziału w obradach Okrągłego Stołu. Członkowie tego ugrupowania po 1989 r. nie mogli także znaleźć poparcia dla swoich idei, nie wygrali wyborów w 1991 r.⁴¹ na listach z Porozumieniem Obywatelskim Centrum i Wyborczą Akcją Katolicką oraz nie byli beneficjentami żadnych stanowisk. Nikt nie umiał wykorzystać potencjału, jakie niosła ze sobą PPN i ich program „przełomu”. Jawną działalność PPN podjęła na I Konwencji Krajowej, która odbyła się 20 i 21 października 1990 r.⁴² W tym momencie PPN liczyła 729 osób, ale liczbę osób luźno współpracujących z partią liczono na 12 tys.⁴³ W 1992 r. Szeremietiew wszedł w skład powstałego rządu Jana Olszewskiego. Jeżeli przed rokiem 1989 środowisko niepodległościowe dążyło do obalenia rządów komunistycznych, to po tym okresie skupiło się przede wszystkim na dekomunizacji, uważając Polskę za jeden z niewielu krajów byłego bloku wschodniego, w którym tego procesu jeszcze nie przeprowadzono. Przed okresem transformacji ustrojowej to PZPR czuła lęk przed SW, KPN czy PPN, ale po 1989 r. to lewica opozycyjna obawiała się ich nawoływania do rozliczenia byłej nomenklatury. Szczególnym wyrazem niechęci i obaw opozycji wobec tego środowiska było obalenie rządu Jana Olszewskiego przed wprowadzeniem ustawy lustracyjnej oraz sposób w jaki to uczyniono⁴⁴. Szeremietiew twierdził, że należy być przede wszystkim

---

³⁹*Ibidem*, s.70.

⁴⁰*Ibidem*, s.72.

⁴¹Partia PPN zbojkotowała wcześniejsze wybory w 1989 r. i w 1990 r..

⁴²G. Wołk, *op.cit.*, s. 111.

⁴³G. Wołk, <http://darpoint.pl/pages/PPN/PPN.htm> (dostęp 20.12.2015).

⁴⁴Po upadku tego rządu PPN weszła w skład organizowanych przez premiera Jana Olszewskiego Ruchu dla Rzeczypospolitej oraz Koalicji dla Rzeczypospolitej.

wiernym swoim poglądom. „Nie można dążyć do władzy zapominając o poglądach. Rządzenie za każdą cenę jest politykierstwem.[...] Całe nieszczęście naszej polskiej polityki polega na tym, że obecni «włodarze» są mistrzami w maskowaniu swych poglądów.[...] Słynne wałęsowskie: «jestem za, a nawet przeciw» ciągle jeszcze jest normą na polskiej scenie politycznej”⁴⁵.

LITERATURA

- [1] Domagalski W., *Polska Partia Niepodległościowa*, *encyklopedia-solidarnosci.pl*, http://www.encyklopedia-solidarnosci.pl/wiki/index.php?title=T00868_Polska_Partia_Niepodleg%C5%82o%C5%9Bciowa (dostęp 20.12.2015).
- [2] Skidel W. [R. Szeremietiew], *Powstań Polsko! Zarys myśli programowej Nowej Prawicy Polskiej*, Wydawnictwo im. Jerzego Łojka, Warszawa 1987.
- [3] Szarek J., *Spory wokół ugody z komunistami w końcu lat 80-tych XX wieku*, [w:] *Temat polemiki: Polska. Najważniejsze polskie spory ideowo-polityczne*, red. J. Kloczkowski, Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2012, s.351-365.
- [4] Szeremietiew R., *Na prawo marsz*, PRINT, Warszawa 1993.
- [5] Szeremietiew R., *O zanikach pamięci*, <http://www.polishclub.org/2011/07/15/romuald-szeremietiew-o-zanikach-pamieci/> (dostęp 15.09.2014).
- [6] Wapiński R., *Historia polskiej myśli politycznej XIX i XX wieku*, Stella Maris, Gdańsk 1997.
- [7] Wołk G., *Polska Partia Niepodległościowa*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2009/12, s.107-111.
- [8] Wołk G., <http://darpoint.pl/pages/PPN/PPN.htm> (dostęp 20.12.2015).
- [9] *Polska Niepodległa Pismo PPN*, „Polska Partia Niepodległościowa, Wydawnictwo PPN”, 1985/1.

INDEPENDENT POLITICAL THOUGHT IN THE PERIOD PRECEDING REGIME TRANSFORMATION IN POLAND BASED ON THE PROGRAMME DOCUMENTS OF POLAND INDEPENDENT PARTY

Poland Independent Party (PPN) was established in 1985 and it was a political group that through spreading publications and brochures published as the second circulation promoted anti-Soviet and anticommunist policy, regarding the ruling authority of PZPR as the illegal one. In the party programme, PPN referred to the values rooted in social doctrine of the Catholic Church. Moreover, it particularly emphasized the will to cooperate with other nations in the fight for restoring independence. On the concept level the party programme was supposed to copy the ideas of democratic right-wing parties in the West. However, having observed the growing crisis in Poland, PPN held the opinion that it was crucial to conduct such social and economic policy that would suffice prosperity to all citizens, particularly to provide care and well-being of families. Furthermore, cultural life, education and upbringing should shape the sense of national identity and strengthen national consciousness. PPN also claimed that communism in Poland did not need to be abolished peacefully, on the contrary, they suggested 'active resistance', which could consequently lead even to an outbreak of an armed uprising. The party was uncompromising; it recognized no treaties with communists, in contrast to the Solidarity movement connected

⁴⁵ R. Szeremietiew, *Na prawo marsz*, s.127.

with Lech Wałęsa. Consequently, PPN did not participate in the Round Table Agreement, considering it as a 'treason', boycotting contract elections in June 1989. The objective of the article is to analyze the political thought presented by the Chief Council of PPN, based on the chosen programme documents published in the 1980s.

Keywords: opposition, martial law, right wing parties, socialism, agreement with communists, Independence Stream (NN), Poland Independence Party (PPN), Confederation for Independent Poland (KPN), Solidarity, the Catholic Church.

DOI:10.7862/rz.2015.hss.36

Przesłano do redakcji: październik 2014

Przyjęto do druku: październik 2015